

Z kroniki naukowej

PANEL AMBASADORÓW USA I POLSKA PO PRZEŁOMIE 1989

W Auditorium Maximum Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się 27 maja 2019 r. debata na temat najnowszej historii stosunków polsko-amerykańskich z udziałem ambasadora USA w Polsce w latach 2004-2009 Victora Ashe'a, ambasadora Polski w USA w latach 2005-2007 Janusza Reitera, ambasadora USA w Polsce w latach 2012-2015 Stephana Mull'a oraz *chargé d'affaires* polskiej ambasady we Waszyngtonie w latach 1993-1994 Macieja Kozłowskiego. Panel moderowany był przez dziennikarza TVN24 BiS Jacka Stawiskiego, a dyskusja odbywała się w języku angielskim. Organizatorem spotkania były Konsulat Generalny USA w Krakowie oraz Uniwersytet Jagielloński.

Po słowach powitania rektora UJ prof. dr. hab. med. Wojciecha Nowaka, dyskusja rozpoczęła się od osobistych wspomnień byłych dyplomatów o przełomowym 1989 r. S. Mull mówił o swojej pierwszej misji do Polski. Jego zadaniem była ocena, czy możliwe jest demokratyzacja PRL. Choć doszedł do przekonania, iż tak właśnie się stanie, absolutnie nie liczył, iż nastąpi to tak szybko. J. Reiter zwrócił natomiast uwagę, iż dyskusja w Polsce w 1989 r. była skupiona w dużej części na przyszłości Niemiec. On sam wtedy odkrył powiązanie wielu kwestii z USA, dochodząc do wniosku iż właśnie stosunki z USA i Niemcami definiują bezpieczeństwo międzynarodowe Polski. W tym kontekście przypominał swoje obawy, że upadek muru berlińskiego przyczyni się do skupienia uwagi społeczności międzynarodowej na Niemczech kosztem Polski. Na znaczenie Polski w wewnętrznej polityce Stanów Zjednoczonych zwrócił uwagę V. Ashe. Przypomniał również o przemowie Lecha Wałęsy 15 listopada 1989 r. w Kongresie USA, która była pierwszym wystąpieniem w amerykańskim parlamencie osoby niepełniającej funkcji państwowej. Stanowiło to ważny sygnał poparcia Waszyngtonu dla regionu. Do słów przedmówcy nawiązał M. Kozłowski, zdaniem którego rozpoznawalność papieża Jana Pawła II i Lecha Wałęsy budziły w ludności USA sympatie i zaciekawienie Polską. Ważnym czynnikiem byli również młodzi pracownicy Departamentu Stanu, jak S. Mull, którzy byli ciekawi naszego regionu.

Następne pytania dotyczyły ocen panelistów szybkości następujących zmian i sposobów, w jakie Stany Zjednoczone w tym okresie pomagały Polsce na drodze do demokracji i *NATO*. Były ambasador S. Mull przypomniał, że do 1991 r. istniał jeszcze Związek Radziecki. Rodziło to obawy, że zbyt szybkie zmiany mogą się skończyć jak „karnawał” Solidarności w 1981 r. Z tego względu USA były wyjątkowo ostrożne w kontaktach z Solidarnością i PZPR. Przyspie-

szenie nastąpiło po rozmowach Okrągłego Stołu. Proces ten Waszyngton wsparł zakładając w kwietniu 1989 r. Polsko-Amerykański Fundusz Przedsiębiorczości, który jako pierwszy z takich programów pozwolił nawet z czasem osiągać zysk. Były *chargé d'affaires* M. Kozłowski zwrócił uwagę na znaczenie moralnego wsparcia płynącego z Stanów Zjednoczonych dla jeszcze nielicznej opozycji. Nie było przypadkiem, iż pierwsze rozmowy między Solidarnością a rządem PRL miały miejsce w ambasadzie USA. Wielkim wsparciem było również zredukowanie amerykańskiego długu PRL, co wpłynęło pozytywnie na reformy Leszka Balcerowicza. V. Ashe wspominał, że wielkim szczęściem był wybór G. Busha na urząd prezydenta w 1988 r. Odróżniając się od wielu innych prezydentów, był już doświadczony w polityce międzynarodowej w chwili objęcia urzędu. Zgodził się z tą oceną J. Reiter, który równocześnie ostrzegał przed retrospektywnym determinizmem. Według niego prezydent G. Bush, choć działał ostrożnie, miał wyraźnie sformułowany cel: zapobieganie powstaniu neutralnych Niemiec w środku Europy. Oznaczałoby to koniec sojuszu północnoatlantyckiego i tym samym koniec wschodnioeuropejskich marzeń o wolności i demokracji. J. Reiter uzasadniał swą ocenę tym, że przez Niemcy Polska stała się sąsiadem Wspólnot Europejskich i *NATO* i tym samym zbliżyła się do tych organizacji. W ocenie byłego ambasadora dla Polski byłoby to wtedy niemożliwe, gdyby Niemcy były neutralne. Zapobieżenie temu scenariuszowi J. Reiter uznaje za majstersztyk amerykańskiej dyplomacji. Nawiązując do przedmówców M. Kozłowski przypomniał o znaczeniu głębokiej zmiany w rozumieniu i postrzeganiu stosunków międzynarodowych poprzez odejście od doktryny Nixona, dzielącej świat na strefy wpływów i przyznając części interesów bezpieczeństwa statusu uzasadnionych (tym samym czyniąc inne nieuzasadnionymi). Przy tym były w Stanach środowiska uznające ład jałtański za stabilny i bezpieczny, postrzegając alternatywny układ jako niebezpieczny oraz przynoszący nieprzewidywalne konsekwencje.

Kolejne pytanie J. Stawiskiego odniosło się do funkcjonowanie Polski w szarej strefie bezpieczeństwa w latach 90. Polska konsekwentnie dążyła do akcesji do *NATO*, gdy w USA istniały poważne wątpliwości wobec rozszerzenia sojuszu północnoatlantyckiego. S. Mull przyznał, iż była to kwestia intensywnie dyskutowana w Stanach Zjednoczonych. Z jednej strony były głosy, iż sojusz nie był już potrzebny, natomiast inni ostrzegali że rozwiązanie *NATO* mogłoby zdestabilizować niektóre państwa Europy Środkowej i Wschodniej. Osłabienie regionu w konsekwencji mogłoby w przyszłości stać się zagrożeniem dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Istotną rolę w przekonaniu amerykańskich polityków i społeczeństwa do akcesji Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego S. Mull przypisał nie tylko polskiej dyplomacji, ale również amerykańskiej Polonii. V. Ashe wskazał, że jeszcze w 1993 r. wsparcie USA dla rozszerzenia *NATO* wcale nie było pewne. Choć mało kto był przeciw, istniały obawy przed reakcją Rosji. Ważny wkład wniósł w tym kontekście ambasador RP Jerzy Koźmiński, który wiedząc, że polityka na świecie jest przede wszystkim lokalna, lobbował również poza Waszyngtonem. Proces konwersji trwał kilka lat, ale osiągnął sukces. Dla M. Kozłowskiego akcesja do Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego stanowi jeden z największych sukcesów polskiej dyplomacji. Podkreślał przy tym, że w tym procesie nie chodziło tylko o wojsko i przywiązanie do procedur, ale o sposób myślenia i podejścia. W kontekście kampanii przekonania decydentów i opinii amerykańskiej wspominał o znaczeniu pozyskiwania sojuszników w tej kwestii. Jest to o wiele efektywniejsze niż wysyłanie propagandzistów, bo współobywatele budzą o wiele większe zaufanie.

Ostatnie pytanie moderatora dotyczyło współczesnych i przyszłych wyzwań dla stosunków polsko-amerykańskich w świetle określenia Richarda Holbrooke'a o USA jako mocarstwie

Europejskim. W tym rozumieniu z poczucia wspólnoty wartości i interesów wynika zaangażowanie USA na rzecz europejskiego bezpieczeństwa. Ten stan jest dzisiaj kwestionowany i jest wspólnym wyzwaniem, aby jego rdzeń dostosować do dzisiejszych warunków. S. Mull zwrócił uwagę, iż sukces niesie ryzyka: dziś Amerykanie się zmęczyli globalną odpowiedzialnością, niemniej sam mówca pozostaje optymistą. Uzasadniał to silnym przywiązaniem społeczeństw polskiego i amerykańskiego do wolności i demokracji. Na konkurencję dwóch zasadniczych koncepcji stosunków Stanów ze światem zwrócił uwagę M. Kozłowski. Jednym jest *America first* reprezentujące tradycję izolacjonistyczną, gdy druga jest nurtem wilsonowskim, opisanym jako realistyczny idealizm. Wynika z nich, że Stany Zjednoczone będą tylko wtedy wolne i bezpieczne, gdy cały świat będzie wolny. Po II wojnie światowej taka polityka nie była praktykowana, ale odnalazła się w idei „Europy całej i wolnej”. Zwracając się do licznie przysłuchującej się debacie młodzieży, V. Ashe wspomniał, że wolność i demokracja zależą od zaangażowania ludzi. Wyraził zatem nadzieję, iż jak najwięcej obecnej młodzieży będzie aktywna społecznie, całkowicie niezależnie od politycznego aspektu, gdzie chcą to uczynić.

Na koniec J. Stawiski przedstawił pytania publiczności. Pierwsze z nich dotyczyło zagrożeń relacji bilateralnych. Według J. Reitera należy pamiętać, iż nie istnieją dobre narodowe rozwiązania dla kompleksowych problemów. Ostrzegając, iż droga od sentymentów antyunijnych, antyniemieckich i antyfrancuskich wiedzie prosto do sentymentu antyamerykańskiego. Według byłego ambasadora Polska może odnieść sukces tylko w odnoszącej sukcesy UE. To samo dotyczy stosunków europejsko-amerykańskich. S. Mull zgodził się, iż należy pogłębić międzynarodową współpracę, bo nie istnieje jedno narodowe rozwiązanie problemów. Wtórował mu M. Kozłowski argumentując, że w świecie coraz niebezpieczniejszym renacjonalizacja myślenia prowadzi z powrotem do XIX w. Tylko silne więzi transatlantyckie mogą pomóc w skonfrontowaniu dzisiejszych wyzwań. V. Ashe wspomniał, iż pojedyncze problemy nie muszą jeszcze zagrażać całości relacji. Na pytanie byłego ministra obrony Bogdana Klicha o powstanie nowego systemu bezpieczeństwa międzynarodowe po okupacji Krymu przez Rosję w 2014 r., byli ambasadorowie zgadzali się, iż nastąpiła jedynie jego modyfikacja. Zwłaszcza amerykańscy przedstawiciele podkreślali, że działania rządu amerykańskiego świadczą o trwałym zaangażowaniu USA na rzecz *NATO*.

Martin Wycisk

RADA REDAKCYJNA

Członkowie krajowi: **Marek Cichocki** (profesor, Collegium Civitas; Instytut Stosunków Międzynarodowych i Zrównoważonego Rozwoju, Warszawa, Polska), **Hanka Dmochowska** (doktor, em., Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego, Poznań, Polska), **Marian Golka** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza; Wydział Nauk Społecznych; Instytut Socjologii, Poznań, Polska), **Tomasz Grzegorz Grosse** (profesor, Uniwersytet Warszawski; Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych; Instytut Europeistyki, Warszawa, Polska), **Marceli Kosman** (prof. em., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza; Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Poznań, Polska), **Aleksander Posern-Zieliński** (profesor, Polska Akademia Nauk; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza; Wydział Historyczny; Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Poznań, Polska); **Hanna Suchocka** (profesor, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska); **Justyna Schulz** (doktor, Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego, Poznań, Polska), **Anna Wolff-Powęska** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska)

Członkowie zagraniczni: **Stefan Garsztecki** (profesor, Institut für Europäische Studien, Technische Universität Chemnitz, Niemcy), **Hans Henning Hahn** (profesor, Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Niemcy), **Jonathan Huener** (profesor, University of Vermont, Burlington VT, USA), **Henryka Ilgiewicz** (dr hab., Lietuvos kultūros tyrimų institutas – Litewski Instytut Badań Kultury, Wilno, Litwa), **Dagmara Jajęśniak-Quast** (profesor, Centrum Interdyscyplinarnych Studiów o Polsce, Uniwersytet Europejski Viadrina, Frankfurt nad Odrą, Niemcy), **Kai Olaf Lang** (Dr. sc. pol., Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs, Berlin, Niemcy), **Stephan Lehnstaedt** (profesor, Touro College, Berlin, Niemcy), **Jerzy Macków** (profesor, Institut für Politikwissenschaft, Universität Regensburg, Niemcy), **Guglielmo Meardi** (profesor, The University of Warwick, Wielka Brytania), **Jaroslav Panek** (profesor, Akademie věd České republiky Historický Ústav AV, Czech Academy of Sciences, Section of Historical Sciences, Czechy), **Klaus Ziemer** (profesor, Universität Trier, Niemcy, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; Instytut Politologii, Polska), **Katarzyna Żukowska-Gagelmann** (profesor, Die Duale Hochschule Baden-Württemberg DHBW, Loerrach, Niemcy)

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Przemysław Hauser (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska), **Tomasz Schramm** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska) – historia, **Stanisław Lisiecki** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska) – socjologia, **Jerzy Kałużny** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska) – nauki o kulturze, **Tomasz Rynarzewski** (profesor, Uniwersytet Ekonomiczny, Poznań, Polska), **Piotr Kalka** (profesor, em. Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego, Poznań, Polska) – ekonomia.

Redaktor statystyczny: **Piotr Jabkowski** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,).

Redaktor językowy: **Anna Murawska** (język polski), Eberhard Schulz (język niemiecki),

Jonathan Chumas (język angielski)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

Jan Barcz (profesor, Akademia Leona Koźmińskiego; Katedra Prawa Międzynarodowego i Prawa Unii Europejskiej, Warszawa, Polska), **Bożena Górczyńska-Przybyłowicz** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska), **Bernadette Jonda** (doktor, Uniwersytet Martina Luthera Halle-Wittenberg, Niemcy), **Bogdan Koszel** (profesor, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska), **Albert Kotowski** (profesor, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Polska), **Matthias Kneip** (doktor, Deutsches Polen-Institut Darmstadt, Niemcy), **Peter Oliver Loew** (doktor, Deutsches Polen-Institut Darmstadt, Niemcy), **Magdalena Izabella Sacha** (doktor, Uniwersytet Gdański; Instytut Badań nad Kulturą, Polska), **Henadz Sahanowicz** (profesor, Europejski Uniwersytet Humanistyczny (EHU), Mińsk, Białoruś, siedziba Wilno), **Renata Schaefer** (profesor, School of Business and Economics Sonoma State University, California, USA), **Janusz J. Węc** (profesor, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska)